

1.2. A LÉNYEGRŐL

Jól tudjuk, mit tartunk egy szöveg lényegének. Az értelmét, a magvát, a végső egyszerűségére redukált gondolatot, amelyet kifejez. De szokás beszélni a valóságbeli dolgok, jelenségek lényegéről is. Hát az vajon mi lehet?

Előlegezem gyanúmat, hogy az az elképzelés, miszerint maguknak a dolgoknak lényegük van, a szövegértelmezés analógiájára alakult ki. Szövegnek tekintjük a világot, olvasni akarunk benne. Amiként a szöveg nagy nyelvi dzsungelében ott rejlik a végső egyszerűségére redukált gondolat, ami az értelmét adja, akképpen a világról is feltesszük ezt. De rejlik-e gondolat a dolgokban? Bennük magukban biztos nem rejlik: a világ nem gondolkodik. Vagy ahogy kérdezni szokták: szunnyad-e igazság bennük? Maga a dolog tetőtől talpig csupa „igazság” (a konkrét létezés evidenciáját hordozza minden dolog), csak hogy ennek nem igazság, hanem *tényállás* a valódi neve. Az igazság: gondolatilag feldolgozott tényállás; olyan tényállás, amelynek már nyelvi köntöse van. Valamely dologban csak akkor szunnyad értelem, ha mi magunk belevisszük.

Nevezzük tehát lényegnek a dologból, annak pontos ismeretéből lesűrhető gondolatot. Mi sűrhető le valamely konkrét dolog ismeretéből? Maga a konkrét dolog. A lényeg eszerint valamely konkrét dolog megjelenése a gondolkodásban, a nyelvben.

Szokás is mondani, hogy a „lényeg” tulajdonképpen egy válasz. Erre a kérdésre felel: mi ez, micsoda ez? A „lényeg”, ahogy a szövegnek az értelmét, akképpen a konkrét dolognak a mivoltát fejezi ki.

Csupa tautológiára bukkanunk itt. Mert micsoda egy dolog konkrét mivolta? Ismét csak maga a konkrét dolog. Ezek után két

lehetőség adódik. Amit mi lényeknek hívunk, az vagy a dolog puszta *megnevezése*, vagy annak tüzetes, lehetőleg teljes *leírása*:* a dolog megjelenése a gondolkodásban, a nyelvben.

Tudjuk azonban, hogy akik lényegről beszélnek, egyáltalán nem erre gondolnak. Valamely konkrét dolog megnevezése vagy tüzetes nyelvi leírása éppen *nem* lényege annak. A lényeg olyasmi, ami a megnevezés és a tüzetes leírás mögött, fölött, alatt helyezkedik el, úgy is mondhatnám: annak a dolognak megértettsége, gondolati feldolgozottsága, absztrakciója. De egyetlen dolognak egyáltalán nincs absztrakciója – a konkrét azért konkrét, mivel nem absztrakt. Az elvonáshoz** más dolgokkal kell összevetnünk a dolgot; maga az absztrakció különböző dolgok közös vonásait markolja össze és mutatja fel.

Azt kell mondani tehát, hogy a konkrét dolgoknak az a lényegük, ami bennük más dolgokkal közös, ami általános, ami tehát elvonható.

A lényeg: eszerint fogalmaink tartalmával azonos. Amikor mi valamely konkrét dolog lényegéről beszélünk, azt a fogalmat értjük ezen, amelybe – az absztrakció alacsonyabb vagy magasabb szintjén – beletartozik az a dolog. De egy konkrét dolog nem csak egyetlen fogalom megalkotásában játszik szerepet. Éppen ezért valahány fogalomba beletartozik az a konkrét dolog, az mind a lényegének tekinthető. Az, hogy mit tartunk lényeknek, attól függ, hogy milyen szempontok alapján alkottuk meg a fogalmainkat. A „*lényeg*” *szempont kérdése*. Más szóval a fogalomalkotás *szempontja* határozza meg, melyik fogalmunk tartalma lesz a „lényege” ennek vagy annak a konkrét dolognak.

Hogy példát is mondjak. Egy ízben horgászni mentem, és zsákmánnyal tértem haza. Mi az, amit hazavittem? Mi a zsákmányom lényege? Az, hogy márna? Hogy hal? Hogy állat, hogy élőlény? Hogy dolog, hogy létező? Hogy táplálék? Netán épp az, hogy zsákmány? Ezeknek a fogalmaknak többé vagy kevésbé gazdag tartalma mind ráillik arra a konkrét valamire, amit hazavittem, ez tehát *mind* a márnám lényegének tekinthető. Minden-

* Az egyiknek noumenon, a másiknak fenomenon a terminus technicus.

** Sőt: a megértéshez!

esetre le kell szögezni: a felsorolt fogalmakon kívül semmi, de semmi nem jelenik meg abból a konkrét márnából sem a gondolkodásban, sem a nyelvben!

Nem tudom, van-e a világon gondolati komikum. De ha most leírom, hogy a dolgok lényege eszerint a róluk alkotott fogalmaink *genus proximuma*, bizonyára kuncogást keltek.

Egy szövegnek értelme van, a világnak azonban nincsen. A lényeg képzete abból a törekvésünkből ered, hogy értelmet olvasunk ki a világból. Nos, a szavak dolgokat jelentenek, a dolgok azonban csak önmagukat, a maguk konkrét mivoltát. A lényeg homályos értelmű segédfogalma nem valóságbeli, hanem gondolati jelenség, a fogalomalkotás folyamatából absztrahálódott, annak *szempontját* tárgyiasítja – mintegy fogalmiságunkat vetíti rá a világra. A való világban konkrét dolgokat, viszonylatokat találunk, lényeg csak a fejünkben van. Aki a való világban lényegét keres: a semmibe néz.